

KOSSUTH LAJOS KIADATLAN LEVELEI B. WESSELÉNYI MIKLÓSHOZ.

— MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

XIII.

Pest, Jun. 11-ikén 1843.

Tisztelt barátom!

Ismét Pestről írok, és pedig igen sietve igen röviden. — Becses leveledet feleletül a Pozsonyból általam írottra vettem. De már Pesten vévén, azokkal, kiket megnevezél, tanácskoznom nem lehetett; s így csak magam belátása szerint intézkedtem, engedelmed következtében. — Csak annyit jegyzek meg, hogy észrevételeim csupán a bevezetést, nem az egész cikket illeték. — Azonban ahoz nincs reményem, hogy a kormányról szálló második cikket a censor megengedje; — nem gondolhatod, minő kimondhatlan kínban vagyok most ezen emberrel; — mert változott hírlapom censora — olly szamárral, de csak olly szamárral embert kaptam, ki még csak egy szó alkatot sem tud becsületes grammaticával stylizálni: annál fogva sokszor a legneveltségesebben ostoba érthetetlen formába önti törléseivel s változtatásaival gondolatimat; aztán megszökik hazulról, hogy hon ne leljem, s corrigáltathassam ki vele rettenetes ostobaságait. — E miatt egész cikkek maradnak el. — A Hírlap mai (255.) számában a te értekezésed eleje jött volna ki, az alább kitett módosításokkal; de nem adhattam, s gondolnád miért? — azért, mert a filkó a cikk alól nevedet kitörlötte!! — képzeld a vesződséget illy barommal. — Ma aztán írtam neki, hogy a szerzők nevének kitételét ép a könyvbírálat philosophiája kívánja meg széles e világon; — a mi pedig a Te nevedet illeti, tanulja meg, hogy kit a fejedelem országgyűlési tanácskozásra meghí, annak nevét contrabandenak tartania nem szabad; hogy már írtál a Hírlapba több ízben, hogy nevedre mint autoritásra hivatkozék minap a Baranyai követ: az Országbíró fia!! a kormánypárt egyik főnöke!! —

Természetesen földre borúlt a nagy nevek említésénél; és meg fogja engedni; — de en fin most a hírlapból elmaradt a czikk. — És ez pedig nem is malitia, hanem kimondhatlanul félénk, gyáva szemárság. — S illy brutumokkali küzdés emészti fel életem, időm, erőm legmunkásabb pillanatait. — Az ember a bolondulásig van velök. S most a változtatásokat közlöm.

A 4-ik §-nak, melly így kezdődik: »Vaknak kellett lenni«, első része most eképpen áll: »Vaknak kellett lenni, ki át nem tudta vagy akarta látni, hogy így a szabad választásnak, az alkotmányos lét ezen egyik legdrágább kincsének mind czélja, mind becse veszve van, s hogy szemközt illy mindinkább sűrűdő jelenetekkel, azoknak száma naponkint növekedni fog, kik a szabadsággi visszaélések képét maga a szabadság ellen használndják fegyverül, s annyival valószínűbb sikerrel, minél tagadhatlanabb, hogy ha ezen bajon segíteni nem lehetne, (ámde lehet) az a szabad választást hasonlíthatlanul rosszabb helyzetbe tenné, mint a minöben ott van, hol az, kivált bizonyos garantiák mellett, közvetlen a kormányra van bízva.« — Az elhúzott szavakat én szűrtem közbe.

Az értelem, s az argumentatió ereje gondolom megmaradt, de úgy módosítám, nehogy a rossz akarat (mert ilyen igen sok van) oda ferdíthesse, mintha a népválasztás elvének a kormány kinevezése — in thesi — elibe tétetnék.

Ugyan azon §. második részéből azon szakaszt, »hogy a választás tettelesen úgy is a kormány kezébe van adva, mert gazdagabb lévén az árverésben, mindig győzhet« — ezt, mondom, a censor kitörülvé, természetesen a berekesztő §-odnak is el kellett maradni. — Ezt tehát én huztam ki: az összeköttetés azért megmaradt.

A következő (5-ik) §-ban (*Nemes érzetü stb.*) e szavakat: »s meggyőződésüket adják hivatalokért árul«, a censor törülte ki.

A 7-ik §-ban (Azon mély bú sat.) — a »hivatalok — — ollyak kezére kerülvé« helyett, kerülhetvé tétetett.

A 9-ik §-ban (Miután a választásokban) ezen szavakat: »sem a felsőbbség annak elnyomására elég szilárd lépéseket nem tett, mind pedig«, a censor ekép módosította: »s miután annak elnyomására elég szilárd lépések nem tettek s.« — Illyeneken segíteni nincs hatalmamban.

A 10-ik §. (Ha felette nagy) ekként áll: *Ha egy tömegbe összegyűjtött felette nagy.* Az elhúzott szavakat azért iktattam közbe, nehogy magát a nemzet általi választást = nagy szám általi választás; látszassál rosszallani. Az éjszak-amerikai praesident az összes activ polgárság, legalább 4—5 millió választja, s pedig egy nap alatt; — de egy tömegbe

nem gyűjtetnek össze a választók, s gondolom, az institúció igen népszerű; — ezért hagyám ki 4 sorral alább ezen szavakat is: »*s ész elleni vétséget foglal magában*« — s csak ezt hagyám meg: »*s teméntelen rosznak csíráit foglalhatja magában.*« — Ugyanazon §. második szaka ma ekképpen áll: »*ha ennek következtében az, hogy a választások egyenesen s kirekesztőleg, értetlen s megvásárlott és vásárolva össze csődített tömegtől függenek vétkes, káros és botrányos képtelenségnek méltán neveztetethetik, mennyivel vétkeesebb sat. képtelenség ezernyi ezereknek, (loco: roppant nagy számnak) még pedig miveletlen, tudatlan és szilaj ezereknek (loco tömegnek) tanácskozására vagy — — — bízni*« (egész végig, végére utóbbi leveled parancsa szerint ezeket iktatám): »*s pedig olly módon bízni, hogy az által az értelmesség teljesen ki legyen zárva, s a lélekvásárlásra vetemedni nem akaró erényesek befolyásaiktól, s jogaik gyakorlásától meg legyenek fosztva.*« — Ez utóbbi saját szavaidat foglalja magába, az elsőbb közbeszúrást pedig szintűgy becses levelednek csaknem egészen saját szavaival tettem.

A következő 11-ik §. ezen szavait: »Míg illy képtelenség létesülését darabig a törvénybeni jót szándokló, de önkényt szülő sanior pars-róli rendelkezés stb. — — — gátolta«, ekkint módosítám: darabig a *talán* jót szándokló, de önkényt szülő sanior pars-róli *törvény értelmezés* sat. gátolta. Erre okom az: hogy az egész törvényben nincs egyetlen egy cikkely is (legalább tudtomra), melly a sanior pars-róli rendelkezést a megyei s országgyűlési tanácskozásokra állítaná fel szabály gyanánt; — azon egyetlen törvény, melly erről szól, Ulászló törvénye: de az nem másról mint egyedül a Dietai tanácskozást előkészítő királyi tanácsról, melly fő RR-kből állott — rendelkezik. Annak értelmét — nézetem szerint — a gyűlésekre nem jó szándok, hanem a hatalmasok olygarchiai törekvése csavará.

A 13-ik §-ust (Országot, mellynek sat.) első részében s utolsó sorában a censor törölte ki, mert úgymond, forrongást még rosszalva sem tanácsos emlegetni; — középső sorait pedig én hagytam ki; reménylven becses elnézésedet, minthogy én épen nem rég fejeztem ki azon nézetemet egy vezércikkben, hogy megyei municipalis szerkezetünknek legjobb oldala ép abban áll; hogy még a rendetlenség sem terjedhet el egyszerre az egész hazán; hanem úgy önkény, mint anarchia úgyszólván házanként kénytelen a hont bevenni, mint Saragossát a francziák, s míg egyet bevesz, háta mögött egy másik már felépül romjaiból. Te pedig a részek teljes összhangzását állítád az ország fenállása föltételeinek: a mi nézetem szerint önálló

municipalitások mellett emberileg lehetetlen; s csak a centralisált igazgatásnak lehet üdvös sajátsága, melyly azonban, viszont minden municipális individuálitást elnyel. — Én azt nem tartom szabadságnak, hol a status gépezete ezen individuálitást absorbeálja. — Ez azonban csak magány szerény nézetem; kötelességemnek tartom igen igen vigyázni, nehogy a megyék tökéletes összhangzását állítván fel, az országfenállása feltételének, azon centralisans pártnak kezére dolgozunk, a melyly szereti emlegetni, hogy megyékkel kormányozni ép azért lehetetlen, mivel ezen összhangzás lehetetlen. — Egyébiránt azon §-nak kimaradása a logikát, s egybefüggést nem zavarja.

A 14-ik §-ból, ezen szavakat: *a nélkül, hogy a forradalom mámore az egészet böszültté tette volna* a censor törölte ki. Miért? azt ő tudja.

A 17-ik §-ban (Ha pedig minden sat.) ezt: »mit lesz (a kormány) kényszerítve tenni« — így módosítám: *mit lenne talán* sat.

A 18. §-ban (A kormány ha intései sat.) e szavakat: »hogy illy eszeveszett csoport bitorolja a közigazgatási hatalmat«, — így módosítottam: »*hogy így bitoroltassék a közigazgatási hatalom.*« — Ugyanazon §. végén ezt: »békén fogja-e a kormány a közgyűlések tartását engedni, s engedhetni«, ekkint módosítám: »*Békén fog-e a közgyűlések tartása maradhatni.*« — Ezt azért tevém, nehogy a kormányt interventióra látszassál mintegy felhívni.

Egyéb változtatás a legközelebbi (256.) számban megjelenendő első cikkben nem történt. — Elvárom jóváhagyásodat, vagy ellennyilatkozatod; s ez utolsónak esetében ügykezni fogok, annak a hírlapban utat törni.

Lovassy Lászlónak azért kell legalább 1000 pf. évenként *most*, mert még a Dr. Pólya intézetében van gyógyításban, hol csak ételeért s gyógyításáért 800 pftot kell évenként fizetni. — Azonkívül vannak rendkívüli költségei, gyümölcs, dohány, cigará néha fiakker, néha egy-egy örömhölgy látogatás is, nehogy az onaniába mélyen belesüllyedjen és egész ruházata. — Minderre 200 frt alig elég. — Még egy évig lesz ott, az orvos reményt ad felgyógyulásához; nem venném tehát lelkiismeretemre, hogy elvitesssem, még ki nem tűnik, hogy gyógyíthatatlan; ez utóbbi szomorú esetben természetes, hogy 3—400 pftos helyet kellend neki faluhellyen keresni.

A posta indul. Ajánlom magamat kegyességébe. Isten veled,

hálásszívú tisztelő barátod
Kossuth.

XIV.

Tinnye, Jul. 28. k. 1843.

Tisztelt barátom!

Sok válaszszaal vagyok adósod. Mentségemül ez úttal nem a tömérdek munkát hozom fel; hanem azt, hogy minap Pozsonyban lévén, egy kissé agyon dolgoztam magamat; — mert az igen terjedelmes országgyűlési tudósításokon kívül, miket, ha fenn vagyok, magam szoktam szerkeszteni; a mi azért fáradságos munka, mivel ott kell Pozsonyban censuráltatni, annál fogva a fogalmazásnak mielőtt szedés végett Pestre leküldetnék, még egy másolatban a censor számára le kell iratni, nehogy pedig a közlésekkel elkéssünk, mind ennek az ülés utáni éjjel kell megtörténni, különben még Pestre lejő s ott kiszedetik, s a censurált másolat ismét officiosus uton Budára levándorol, hogy aztán a budai censor a nyomtatott hasábokat, a pozsonyi censor (Dr. Schedel Ferencz!!) censurája szerint, újra censurálhassa; — legalább egy számmal az ember elkésnék; — miből egyszersmind a mi manipulatióknk átkozott munkáját átláthatod; — mondom az országgyűlési tudósításokon kívül, Pozsonyban létemkor időmet még az evang. egyház körébeni szláv mozgalmak nyomozása, mire a gener. convent által megbízva valánk; s a magyar kereskedelmi társaság, vágyaim eme kedvence; mire nézve nagyon sajnálom, hogy Batthyányi Lajos az elnökséget magáról elhárította, bár a dolgot helyesli; mert 20.000 pfrtot írt alá; Széchenyi pedig (mint mindent a mi tőlem jó) kitelhetőleg ellenzi; — és más száz meg száz dolog, a mi, ha Pozsonyban vagyok, nyakamra tódúl, a szó legszorosabb értelmében beteggé tett; elannyira hogy Pozsonyból nem is jöttem Pestre, hanem csak egyenesen Tinnyei jószágocskámra rándultam, egy kis falusi levegőt színi: szerkesztő társaim pedig, nehogy leveleim utat téveszsenek, nekem Tinnyére nem küldék ki azon leveleket, mellyek csekélyebb volumenjöknél fogva engem magánylag illetőknek látszottak; hanem Pestre jöttömet várva letartóztaták. Innen van, hogy 9. 11. 16. 21. Juliusról költ leveleidet csak tegnap olvastam; — és ámbár a Hirlapba ez időközben írott vezércikkeimet Tinnyéről rendesen beküldözgetvén, társaimnak módjuk s alkalmuk volt leveleidet hozzám kiküldeni, a ki nem küldésért őket mégis azért nem igen kárhoztatom; mivel becses leveleid ő hozzájok is csak igen későn érkeztek. Meg. kell ugyanis említenem, hogy a Julius 9. 11. és 16-ikáról keltek, a pesti postáról csak Julius 22-iki (megérkezési) bélyeggel jelölve küldettek át *egyszerre* szállásomra; még pedig a két első a pecséten az ismeretes lenyomás, s ujólagos bepecsételés, s így

a felbontás világos jeleivel; a mint ezt — ha egykor szerencsém lesz jobbotat szoríthatni, megmutathatom.

Most a dologra: Május 27-kei leveledben azon említésről méltóztatol szót tenni, mellyel »Szózatodat« a *Jelenkor* és *Honderű* érinté. — A *Jelenkor* naponkint inkább veszi tekintetét. Helmeczy publicistai életet soha sem élvén, nem bír határozott színnel; ő maga sem tudja, akar-e valamit, s ha igen, mit és mikép a politika körében; s azért lapjának sem képes színt adni; — affectálná talán az impartialitást, de hiszen ez a politikában képtelenség in thesi; innen a tömérdek tapintat hiány; s innen az is, hogy épen azon egyetlen czélt sem éri el, a mely keblének egyedüli istene, t. i. hogy számos előfizetői legyenek. — Süllyed minden tekintetben. — A *Hirlap*nak most e pillanatban mintegy 4700 előfizetője van; a *Jelenkornak* mennyi? nem tudom, de azt tudom, hogy míg a *Hirlap*nak a pesti postától mintegy 900 megrendelője érkezett (a Budai posta mintegy háromszor olly nagy szokott lenni) a *Jelenkornak* onnan nincs 150 megrendelője; a *Világnak* pedig mintegy 200. — Helmeczynek publicistai tudománya nem lehet, de van irodalmi, s e körben bizonynyal hatályos szót emelhetne, ha — — dolgoznék; — de ő nem dolgozik maga soha; s azért vesz fel mindent; egész foglalatossága a körül pontosulván; hogy a mit másoktól kap, azt stylistice átvizsgálja; azért legtisztább ortographiát találunk az ő lapjában; de egyebet nem teszen. — Budapesti naplóját, ha jól tudom, Varga Soma írja, vagy még most is, vagy még kevéssel ezelőtt a Magyar Akadémia irnoka. Fiatal ügyvéd. — Előbb az ifju *Benczur*, egy igen derék elmetehetségű, de ki nem forrt fiatalember írta a *Jelenkor*bani eredeti czikkek legtöbbjét. — A német elem elleni handa-banda mind ő tőle ered; de a szellem, melly nemzetiségünk kérdésében a *Jelenkort* átlengi: a Helmeczy szellemének typusa. — Így fogják ők fel azt, hogy mikint kell a magyar nemzetet megmenteni!!! A »Budapesti naplót« előbb egészen Nagy Ignác írta; nyiltan most nem teszi, de úgy hiszem titokban még is nagy része van benne! mennyi? s ha volt-e a »Szózat« iránti ostoba szózatban valami része? nem tudom. Helmeczyre neheztelned kellene, ha olly ember volna, kinek politikai meggyőződése van. — De te a »független« függő szellemét igen jól fogád fel; ¹⁾ — s azért nem méltó, hogy a dologra neheztelésedet vesztegessed.

• A »Honderű« már épen szót sem érdemel. — Csékély véleményem szerint igen jól tevéd, hogy nem határozta oda

¹⁾ A *Jelenkor*-nak Széchenyi 1841 végén, *Független* nevet kívánt adni. Erre a czélzás.

magadat, miszerint ellenében az oroszán szerepét játszad más-képen mint hallgatag megvetéssel. De ha felhatalmazandasz reá, én publice, vagy private megteszem, hogy érezze ostoba-ságát.

Máj. 29. leveledet a mi illeti, Lovassyra nézve annyira elhamvadott már a részvét, hogy én Rádayval együtt munkálva 400 pftnál többet nem tudtunk ekkorig össze csinálni. A negye-dik száz az volt, mit Te később gyönyörű; s magamat is köny-nyekre indított nemes felszólításoddal küldél. Ekkint fizethe-tém le a félévi tartás díjt érte; mit Május 1-ső napján kell vala már lefizetni, s később is csak magaméból előlegezem. — Nem gondolod a sok oldalról aláírások rohama közt, mi mogorván fogadják luxuriöse pazarló atyánkíai a kérést, habár illy szent martyr ügyben is. — Nagylelkű felszólításod erejét Ráday Pozsonyban, én itt kísértjük meg. De én csak vásár, s megyei gyűlés alatt, mert most Pest üres.

Az említett oknál fogva bátor vagyok, azt véleményezni, hogy a nőnevelő intézet iránti terv kivitelével is jó volna talán vagy egy évet várni. — Most legujabban az én kereskedelmi társaságom, s Széchenyi pesti kikötője nehezitik a részvét reményét; és az is, hogy az emberek kétes szemmel, aggódva pillantanak azon csomó megoldása elibe, mit s mennyit kellend dieta végével, subsidium vagy egyébkint fizetniök. Ezért nehe-zebb most 100.000 frtot összegyűjteni mint máskor talán egy milliót. — De mint a gazda, mielőtt vetne, földjét készíti, úgy jó volna; ha az ügyben előkészítőleg felszólalni méltóz-tatnál, különösen azon irányzattal, hogy a RR. népnevelési választmánya, a köznevelés ezen fontos ágáról meg ne felejt-kezzék. — Ha megfelejtkeznék, vagy nem kívánt sikerrel emlé-keznék meg: akkor kellend talán az egyesületi tért erővel megkísérteni; — s ha Te vezérünk leszesz, meglesz.

Stocklassáról az óta semmit sem tudok. Nem értekez-hetém vele, s így ez ügyben semmi sem történt.

A »Szózat« iránt alább szóllandok; itt csak annyit, hogy a 2 f. 40 kra emelt ár valóban nagy hiba volt; s olvasó körünk parányisága mellett a könyv keletét valósággal akadá-lyozza. De még is immár nagyobb hiba volna árát leszállítani; mint a minő volt azt olly magasra tenni.

Az urbért illető dolgozatokat Erdélyből még nem kap-tam. Ha megjő, megteszem iránta a lépéseket.

A követi kar személyzeti állásának képét kívánod töllem. — Ez még most nehéz munka. — Záborszky tudósításaiban megyen e napokban egy Szemle. A mennyire tudom, jól van felfogva. — Mindig hittem, hogy Deákra nagy szükség van ott; de hogy ennyire szükség legyen, nem hívém. — Klauzál-

ban nincs elég energia; nincs elég önértet, hogy úgy mondjam, elhinni azt, hogy neki vezérnek kell lenni; s nem is tudja eléggé az »out of doors« tactica mester fogásait. — Beöthy ezen országgyűlésen s kivált annak *detail* munkáiban nem lehet vezér: és mégis megvan a rivalitás; — akaratlanul, észrevétlenül, szándéktalanul; de a hol a liberális felekezet már 10—12-szer volt azon botrány helyzetben, hogy arra szavazzon: *Csongrád*-e vagy *Bihar*, ott a rivalitás megvan kétségtelenül. Az ifjú jóakaró sereg, mellynek kitünőbbjei Perczel Móricz, Fejérváry, Ráday, Vukovics, Zákó, Karácsonyi, aztán Kállay, Pázmándy, Lónyay Menyhért sat., kétkedve tapingatnak szét, ki az, ki nekik irányt adni elég hatalmas; — és nem találják, a kit keresnek; mert vakon nem adandják meg magokat senkinek, még Deáknak sem; — ha tán feljöne — de hiszen ép ez az, mit csak Deák tud, nem kívánni vak követőt, s mégis vezetni. — — — Innen van aztán, hogy a jó akaratú vezértelen had néha kitör, s ma a vezérek őket s holnap a vezéreket compromittálják. — Legtöbb ascendentiára van kilátás Szentkirályi Móricznál. — Olly igen igen tiszta fő. és tiszta kebel; a detail munkákban tán legjáratosb; — egy izmosodó óriás; — de kimondhatatlanul szórakozott. — Szemere Bertalan gyönyörű eszével egyedül járkál saját ösvényén, mint a cometa: — belőle nagy ember válhatik. — Csak Isten adja, tudjon szegény lenni. — Somsich Pál eszét, szive paralyálta. — Apjához hasonlít — csakhogy ismered Beöthy elménczségét, a salamit kiabáló olaszról? — Miklós salamit kiabált, akármit árult; — a fia nem is kiabál, hanem árul. — Dieta végével kir. táblai assessor lesz: vagy valami más, de lesz. — —

Jóakarát sok van; de tehetséget, az az készütséget a részletekben többet óhajtanék. — Kapnak a választmányi dolgozatokon, ép azért, mert nem mernek előbb nyilatkozni a közülésben. — Az ülések tehát kevésbé érdekesek; egy két beszéd, s egy általános fogadjuk el. — Talán mert a sajtó sokat dolgozott előre; s e miatt újat mondaniok bajos; — és a közönség készültebb, érettebb; — véleményt viszen a terembe, mellyet a sajtóból merített; nem pedig oda megyen, hogy véleményt hozzon. — Ezért nehezebb az állás, nehezebb kielégíteni a várakozást. — De megvallom, sokan igen igen készületlenül is mentek oda, mintha látszana, hogy az országgyűlési anteactákat nem ismerik.

Egyes szakemberek azonban vannak. Pejacevich a kereskedésben; Zsoldos (vasszorgalom) a nevelésben; Sebestyén a leviták tudományában sat. — Hertelendy Miksa pedig felfelül a magas paripára, és bajba viszi a tettes Rket, mint

minap azon határozattal, hogy a Horvátoknak ne legyen szabad deákul szólniok. Ha törvényt hoznak vala a tárgyban, baj nem lesz vala; de tanácskozó testület ollyast végzett, mihez végrehajtási hatalom kell; s erre nincs erő a kezekben: — s mit tesznek, ha a Horvátok a factisch lépésnek factisch szegülnek ellene? — Azonban megtörtént, s mivel a Horvátok csakugyan ellenszegülendnek: nem marad választás, a legszélső extremitásig. —

Tudod tán, mik történtek ennek következtében Horvát országban? — Ismered Kukulyevics beszédét a zágrábi gyűlésen? — Egy illir Desmoulins, leplezetlen revolutionáris merészséggel — s nekünk nem hágy a censura ezen emberek botrányos energiája ellen fellépni, pedig az engesztelés lehetőségének is vége van; — immár keskeny pallón állunk szemközt, vagy bukni, vagy dönteni kell; — e világon kettőnk számára nincs hely. Így állunk barátom, s a kormány haboz: mondtam volna én ez előtt 7 évvel; de mondjam most 10-ed részét annak, mit Kukulyevics mondott illirül a zágrábi gyűlésen, s fejemet lábam elé gördítik. És ott? — — a kormány haboz, s habozásával élteti a párt vakmerőségét. —

Jun. 20. k. levélre: Rádaj közlé velem leveleidet. Keservesen hatott reám, mit a »Szózat« iránti részvétlenségről irsz. — Hidd el, tisztelt barátom, a dolog nem áll e tekintetben olly feketén, mint gondolod. — Hanem feketén áll azon tekintetben, hogy e nemzetnek olvasó közönsége nincs. — 2—3 száz ember gondolkozik e nemzetért; s ezek olvasták, s tanulják Szózatodat, s gyümölcsét látandod munkálataikban. — Én tudakozódtam az itteni könyvtáraknál, s ők eléglük — tapasztalatuk szerint — a *Szózat* keletét; s hogy még sem kél gyorsabban, oka egyedül az, hogy benföldi censura nélkül lévén nyomtatva, árulgatása türetik, de nem engedélyeztetik; »miért is nem szabad hirlapokban hirdettetnie.« — Én magam már kétszer figyelmeztetém e munkára a közönséget, s a censor mind kétszer kitörölte, mondván, hogy önléte mellőzését nyíltan nem sanctionálhatja, bár nem ellenzi, hogy az ő sanctionálása által törjön utat magának. — Nem képzeled, mennyire borzadnak itt az oroszot nem mondom megbántani, de csak említését is megengedni. És igaz is, én magam tudom, hogy az orosz követség mindjárt reclamálgat Bécsben, ha olly szót ejt a sajtó, mellyre ő azt foghatja, hogy a két kormány egymás iránti *szives egyetértésével* nincs összhangzásban. — Pulszky s Lukács, a mint tudom, a külföldre küldték Szózatodat illető értekezéseiket. — Azonban hidd el nekem, azok, kik a *nemzetért gondolkoznak*, nincsenek indolens részvétlen-

séggel bölcse tanácsaid iránt — sőt inkább — — de terjedése lassu, mert nem szabad a figyelmeztetés.

A mi az ifjuság iránti cikkedet illeti. Engedd tisztelt barátom, hogy megkérjelek, legyen szabad annak kiadását akkorra halasztanom, ha országgyűlési magaviselete méltó alkalmat nyújt reá. — Eddig legalább ott létem alatt s tapasztalásom szerint nem nyújtott, — hiszen még a Personalis is megdicsérte őket viseletökért — ez pedig ugyancsak ritkaság.

À-propos Personalis. — Tudod talán, hogy ő sógorom; ezt azért említem, miszerint megtudjad fogni, mikint történik, hogy én Personalissal beszélgetek: ha — — t. i. az »Au«-ban vele találkozom. — Minap illy találkozásunkkor nekem egy furcsa észrevételt tőn. — »Mondja meg nekem — úgy mond — hol találom fel az országgyűlést? Ez előtt fel vala található az elegyes ülésekben; — azokat a RR. semmivé tették, s a fő RRket independentizálták a nélkül, hogy az illy independentia árát, például az adó s pénzügy körüli kirekesztőleges rendelkezést magokhoz ragadták volna. — Jó, legalább megvolt az országgyűlés a RR. országos ülésében; ott véltem azt feltalálhatni; addig — — ogtatták a circulussal, mig posta bureaux-vá változott; töllem pedig azt kívánják felülről, hogy én hassak, s nyomatékos vezérlést vigyek végbe!! — hol? az országos ülésben? hiszen nincs a Personalisnál pitoyable-bb ember az egész világon!! — De ám hagyján, azt gondolta az ember, legalább a circulusokban feltalálható az országgyűlés; de nem, annak meg neki állottak a mindenféle választmányokkal, decomponálják committeekba; — én már nem tudom hol találjam fel az országgyűlést; valóságos *chambre introuvable*«. — Így Szerencsy.

Jul. 1-rőli leveledben a Lovassy és Kliegl számárai 110 frtos utalványt vettem; — a szegény háborodott ügyébeni szív s lélekteljes felszólításoddal egyetemben; melly ha hatást nem teend, úgy sem lélek, sem szív az emberekben.

Az iparegyesületi alapítvány kamatai évenként fizetendők; — egyebütt az egyesület Ügyviselőinél, Pesten a pénztárnok Ruttkay Józsefnél. (Szép-utcza, Patay-ház.)

Jul. 10-rőli leveledet a mi illeti. A »Szózat« iránti figyelmeztetést én ismét megkísértem a legközelebbi számban; — megengedik-e? az Isten tudja, mert épen most kapom Szemere Bertalannak egy gyönyörűen írott értekezését ugyanazon irányban írottat, mellyben a »Szózat«, s bármennyire sajnáljam is, de alkalmasint crucifigálja censor uram, de nomine Karácsonyi Mihály; ki azonban bár sokkal rosszabb, mivel félénkebb s tán értelmetlenebb is az előbbinél (*Czeh*-nél), de még sem a legrosszabbika ez irtózatoss emberfajnak. És a mi

legkülönösebb, más lapokban néha e tárgyról a legostobább cikkeknek is szabad megjelenniök, s ha én aztán panaszkodom, hogy miért nem méretik mindenikünknek egy mérték szerint, a válasz az: »hja, ki olvassa a többi lapokat? azokban jöhet akármi, fel nem akadnak rajta, mert nem olvassák, de a Hirlapnak minden szava bonczkés alá kerül.«

Kocsi Horváth Zsigmond, ki a Jelenkor 52. számában »Magyar Ország s a vészes szomszéd« című igen ostoba cikket írta, — egy obscurus falusi fiatal ember lehet, kinek én soha hírét sem hallám.

Jul. 16. becses leveled igen megszorítana, ha hihetném, hogy válaszom hosszas elmaradásánál egyéb ok irathatá veled azon gyanut, mintha leveleiddel nekem vagy unalmat, vagy alkalmatlanságot okozhatnál. Én reményleni mertem, eléggé ismersz, hogy tudjad, mi mondhatlanul becses nekem minden sor irás, melly tőled kerül; mennyire megbecsültetve érzem magamat szives jeleivel baráti megemlékezésednek. — Örömeim gyérek ez életben családom körén kívül, — mert ebben árnyék-talanul boldog vagyok, — örömeim gyérek mint lehetnének talán, ha csak egy csepp hiúság férne keblemhez: gyérek azért, mert én nem tudom mikint történik — de mások igen igen kevesen érzik olly mélyen a hon bajait, mint én érzem, kinek szive örökös feszült ingerültségben van miattok; de e gyér örömök egyik legkedvesbiké, ha tőled levelet kapok.

— Csak ne neheztelj, kérlek ne neheztelj, ha néha válaszom késik. A ki nem látja, annak fogalma sem lehet az én helyzetemről; hány ember hányféle dolgával vagyok én megrohanva naponkint, mint kell lopnom a szakadozott perczetet szerkesztői foglalatosságomra, mi maga is elég volna, több mint elég, egy embernek; s mint dőlök el gyakran lélekben, testben kifáradtan pamlagomon, bár még hús végzetlen munka vár reám. — Azért kérlek ne neheztelj, de ne is tagadd meg tőlem gyakori leveled örömét.

Holnap bemegyek Pestre; az Iparegyesület dolgait kell rendbe hoznom; mert közgyűlést tartunk a jövő hóban. — Találmányok gyümölcsét biztosító patentális törvényt is kell initiálnom, az egyesület megbizásából; — s az országgyűlési kereskedelmi választmány által elinkbe tett kérdésekre: az ipar körében törvényhozásilag teendőkről — felelnem egy Bizottmány közredolgozásával; mellynek elnöke vagyok. — Ez meglévén, az Iparműkiállítást intézem; — aug. 21-kén nyitjuk meg. Én ebbe sokat helyezek. — Bár láthatnád — s vezérelnél bölcs tanácsiddal. — Ez alatt elnökölnöm kell a díjosztó, s műbiráló választmányban is, s ezt oly fontos ügynek tartom, hogy míg vége nem lesz, országgyűlésre sem megyek; — vége

lévén pedig le kell mennem en testi szemeimmal megvizsgálni a Ferencz-csatorna állapotját; annak a Béga-csatornávali összeköttetése iránt tett elméleti javaslatom gyakorlati kivihetőségét; s az alduna—fumei vasut praesumptivus környékét; — valakinek csak tenni kell, mert különben semmi sem lesz belőle. — Ezen mintegy 2 hétig tartandó útam September utoljába esik. Bár lehetne reménylenem, hogy egészséged anynyira javul, miszerint társaságodban tehetném azt, tiszteres haszonnal a hazára. Mérnökről gondoskodtam. — Áldjon az ég — tisztelő barátod

Kossuth.

XV.

Pest, Novemb. 9. 1843.¹⁾

Mélyen tisztelt Barátom!

Október 21-kérőli leveledből, melly kőborgásaim miatt csak e napokban juta kezembe — gyanítám, s gyanítom, hogy hozzád nemcsak a legközelebbi hetekben, hanem alkalmasint tán hónapokig sem leend szerencsénk. Tudom én, hogy »a ki olly sokáig vala fészketlen; ha egyszer bele melegszik, nehezen mozdul.« Fogadni mernék, hogy 'Sibóhoz közeledve szíved erősebben vert, s bizonyos kebelzorúltsággal néztél elibe ősi lakhelyednek, mellyhez gyermekséged álmaitól, egészen a sokat hányatott férfikorig annyi keser-édes emlékezet csatol. S midőn egyszer szétekintettél, midőn a kebel szorúltságát a néma üdvözet, melly minden zugból, minden bokorból meghatólag szól — eloszlatá; az ember olly szeliden jól érzi magát, mint a hajós, a ki sok vész után honi partra száll. Te most, annyi építeni, annyi ültetni valót találsz, (nem de szereted a kertészséget? hogy ne szeretnéd) a mozgás, melly reád nézve olly soká csak diaeticus orvosság volt, most teremő, javító foglalatossággá válik, s Isten megadja érnünk, hogy ez egészségedre is jobb hatással lesz, mint amaz orvosi mozgalom, mellynek kívülünk — mint a sétának — semmi célja sincs, s hát ha még egy gyöngéd érzelmű nő lebegne őrangyalkint körül, ki téged érteni tudva, hű ragaszkodással oszlatná homlokodról a borus emlékek fellegeit, ősi tűzhelyed, — a soká nélkülözött — édenne válnék. No de hiszen erős jelleme, minő a tied, önmagokban találják fel, mit nekünk gyöngébbeknek rajtunk kívül kell keresnünk.

Lassankint beleszoktatom magamat a gondolatba, hogy hivatásom egy-egy kis kirándulást nem tesz lehetetlenné, s ha

¹⁾ B. Wesselényi jegyzése: jött 20-án. Ekkor Wesselényi már okt. eleje óta Zsibón volt, fő birtokán, melyet 1834 óta nem látott.

tavaszig nem találnál Pestre jőni, aligha én nem rándulok Deák Ferkóval Sibóra, a sast fészkében üdvözleni.

Örvendek, hogy a lóárverés olly jól sikerült. Becsületes tiszteidnek kell lenni, hogy ménesednek normalis számban tartása mellett 26.000 pforintig árulhatál. Szívösen, igen szívesen köszönöm, hogy futtában említett ohajtásom, a megfészkelés érzelmei közt is eszedbe jutott. Nekem egy pár olly *kanczára* van szükségem, mellyek jó hámos lovak legyenek, nem épen városiasan kitűnők, mert én városon lovat nem akarok tartani, hanem kitartó jó futó lovak, mellyek egyszersmind falun, módjával s négyesben (szántást kivéve) dolgozhatnak is, a mellett pedig nem öregek, mert 5 lovat tartván, ugy szeretném a dolgot vinni, hogy jó csikókat is neveljenek, nem épen kereskedésre, hanem hogy időnkint magyaros fogatomat magam emberiségéből restaurálhassam. Ha gondolod, hogy azon két székely ló, mit számomra megvenni szíves valál, ezen czéloknak megfelelő, ugy igen igen lekötelezve érzendem magamat, ha adandó alkalommal felküldeni méltóztatni fogsz; — árát hogy kinél tegyem le, az iránt parancsodat várom. Egyszersmind pedig ha nekem valóknak itéled, még azon alázatos kéréssel alkalmatlankodom, méltóztatnál egy kissé hámba taníttatni: hogy mikorra feljönnek, betanult hámos lovak legyenek, mert én csak ilyen mindennapi cselédekkel bajlódhatom s félek, hogy künn nem létemben cselédeim a tanításban elrontanák. Inkább készenek néhány hétig: tartásuk díját nagy köszönettel megfizetem.

A nevelő iránt Wesselényi Ferencz fia mellé gonddal lenni iparkodom; — de ez igen lélekben járó megbízás, már három derék ifjuval szóllottam, de bizony egyiket sem merem nyugodt lélekkel ajánlani. Kettőt tudok, kik tanítóknak jók volnának, de nevelőkül kissé pedansoknak látom, nincs bennök elég honpolgárius életphilosophia, elég társalgási míveltséggel párosítva. Pedig gondolom, egy Wesselényi ivadéknak ez is kell. — Erősen utánna leszek. De szeretném tudni, körül belől minő feltételekre számíthat a nevelő s kívántatik-e, hogy valásra tekintet legyen.

Országgyűlésünk szikla körül libeg: a Horvátok iránti rescriptum miatt, mellyet a Hírlapból ismerni fogsz. Meglát-szik a rescriptumon, hogy írója kerülni kívánta az ingerlő hangot, de az a hiba ebben is megvan, mint többnyire mindenben, mit a kormány tesz, hogy a tény mellett nem maradva elvek mezejére játszsza át a dolgot; s a RRnek belső oeconomiajuk körüli autonomiájukat in thesi megtagadja; — e szerint az *usus* ellenére nem volt volna szabad a naplót magyarul vitetni, nem az indítványi jogot a kerületi ülésekre ruházni,

nem a termet rendezni sat., — épen úgy mint midőn Pestnek a büntető eljárás körüli intézkedéseit rosztván a kormány, egyenesen a statutarius jogot in thesi vette körleveleivel tagadásba. — Ez a dolgot nehezíteni fogja. A mennyire én tudom a dolog philosophiáját, ennyiben áll: Majláthék olly ingatag lábbon állnak a Statustanácsban, hogy rendszerüknek 24 órai biztos állásával sem dicsekedhetnek. De a szellemi mozgalmakban van valami kényszerítő erő, melynek a nemakarás is hódolni kénytelen. Majláthék állása ezen kénytelenséghez simulás kénytelenségében leli támaszát. Ekkint vala lehetséges, hogy olly propositiók keletkeztek, mint a minők. Ámde a Cziráky-Somsich párt, ha in thesi engedni volt is kénytelen a reform eszméjének, ügyekezett azt practice paralyálni; s oda vetett a propositiókban *mindent*, bizonyos irány, bizonyos prioritas nélkül, nem a végett, hogy sok történjék, hanem hogy a sok miatt semmi sem. — Gondolák: majd összevesznek a RR. a *mit tegyünk* fölött s ők egy olly forma manifestummal, mint 1834-ben Erdélylyel tőnek, elosztatják az országgyűlést, hirdetve Izraelben a kormány jó szándékát, mely a veszekedő RR. nemakarásán lőn semmivé. — E hálót, lett légyen intuitivus tapintat, lett légyen öntudatos számítás, a RR. kikerülték. Nem veszekedtek, hanem dolgoztak, már-már sokat is, mint némely megye panaszkodik. Igy hát Cziráky-Somsichék borzadva látják, hogy majd még tán valami történik is. És oda vetik a Rescriptumot, reménylve, hogy majd ezen vesznek össze s szép ürügy lesz az elosztatásra. Gondolnád-e, hogy Apponyi & C°, kik a *nem* Majláth-kormányt repraesentálják, hatalmasan agitálnak a rescriptum el nem fogadása mellett. — Övék a többség a főtáblánál. Az agitatio természetesen csak privativus. A Nádor iparkodott a dolgot odavinni, hogy a kormány csak azon resolutiojában, mellyet majd a magyar nyelv tárgyában adand, elfogadva a magyar nyelv legislativus uradalmát, intse meg a RRket, hogy a via factitól álljanak el. Ki nem viheté. Sőt Apponyiék conferentiát tartva oda nyilatkoztak, hogy a magyar nyelv iránti repraesentatiot még most sem bocsátják fel. Ha a kormány, sürgettetve a Horvátoktól, nem akarta bevárni a felírást, nézetem szerint, ha jót akar, s ez országgyűlést practikai eredményre ohajtja vezetni, azt kellett volna rescriptumában mondania: mit a magyar felírás iránt mondott egykoron, t. i. hogy terjeszsenek fel törvényt s nem lesz idegen azt elfogadni, addig hát hagyjanak fel, — most mikor annyi a dolog — czéltalan ingerültségekkel a dolgok rendes menetét akadályozni. Nem kételkedem, hogy a RR., kik igen érzik, hogy meggondolatlanul cselekedtenek, siettek volna az engedékenyeket játszani; de midőn autonomiájok in thesi

támadtatik meg, nem tudom, mit teendnek. Az utasítások pedig alkalmasint a rescriptum ellen ütnek ki. Barátink magok is attól tartanak, hogy az országgyűlés e sziklán megtörhetik. Isten őrizze e szegény nemzetet minden gonosztól.

Történtek comoediák is. Gabányi, Szathmárnak törvénytelenül belopott követe, itt Pesten hatalmas macskazenét kapott duplicatumban egy éjjel. A gőzhajórul Gönyünél lesequirozták; Pozsonyban rettenetes macskazenével fogadtatott. Zichy, a helyettes lovászmester, 8 katonát küldött a spectaculumra. Majd maga is ott termett; — s parancsolgatott. Insultálták s feledve a »szabad« határait, Gabányi salvus conductusos ablakait beverték, és Zichy is kapott macskazenét. Rohant az ezredeshez és *sok* katonát kért, ott a tábornokhoz utasított; ez csillapítá, hogy egy kis macskazene nem revolutio, s hogy különben is már mindennek vége van; de nem tágítván Zichy, rendelést adott az ezredesnek, állíttassa fel a laktanya udvarán az ezredet fegyverbe, s ha valami revolutio lesz, interveniáljon; s a szegény maschinák éjjel után 2 óráig álltak fegyverben. Másnap Zichy 10 mágnás-magával elégtételt sürgetett a nádornál, majd tizen petitiot írtak alá a kormányhoz és Zichy Gabányit Bécsbe vitte panaszkodva s panaszkodtatva. — Inquisitiók Pesten s Pozsonyban — s ott placatumok fognak kifüggesztetni a csendháborítókat intők, hogy a katonaságnak parancsa van *scharfgeladen* interveniálni. Istenem ez az átkozott Szathmár, mennyi bajt csinált 10 év óta!

Fiuméba a vasut a Gyulahavasokon is lehetséges. — Constatirozva van. De nem a Ludovicean, hanem felfelé a Kulpa völgyén, de terv kell, terv, szabályszerű terv; s én nem tudom a 6000 ftot tervkészítésre kiteremteni. — Olvasd meg kérlek a jövő vasárnapi Hírlapot. Pozsonyi barátink azt végezték, hogy a vasutak iránt a deputatio excerptim nem tesz lépést, hanem majd systematice referál *egész* kiküldetéséről. — Roma deliberat, Saguntum perit. Hidd el barátom, nagy önmegtagadás kell interessálnunk magunkat a közügyekért illy indolens apathia közepette. — Engem ez a sükertelenség olly kinosan bánt; ez érzelem méregként rágja éltem csontvelejét; — emészt mint a tűz. Azonban a süker áldása istennél van; az iparkodás kötelesség. Én azokhoz tartozom, kik remény nélkül dolgoznak, de dolgozni fognak utolsó perczig; mert kötelesség.

November végével Pozsonyba megyek. Deczember 2-kán megkísértjük a magyar kereskedelmi társaságot definitive megalkotni. — Mennyi akadály! mennyi indolentia e körül is. Ha van valami, a minek magamban egy parányi becslet tulajdonítok, az, hogy nem hagyok fel a Sysiphusi munkával s nem szököm Tinnyére — szántani.

Sokat firkáltam. Tán nem leszen unalmadra falusi magányodban. Élj boldogul, élj szerencsésen. A nemzet őrangyala örködjék életed, egészséged fölött,

szerető barátod
Kossuth.

XVI.

Pest. Decemb. 6. 1843.

Tisztelt barátom!

Esti 11 óra van; én e pillanatban szállok le a gőzhajóról. Pozsonyból jövök, hol a Magyar keresk. társaság megalapítása s a fumei vasut elődolgozatainak elrendezése végett voltam. — Nőmet betegen találtam. — Anyám mondja, hogy azon embered, ki a lovakat hozta, visszajövet ez éjjel itt hál s holnap hajnalban utnak megyen. Csak annyiról tudósítalak tehát, hogy a lovak minden baj nélkül megérkeztek. Fogadd irántami becses figyelmedért legszívesebb köszönetemet. Ép olly neműek, minőkre nekem szegénységemben szükségem van. — Kérlek alázatosan, engedd, hogy a pénzt, melylyel érettök s felhozatalukért tartozom; — itt valakinél, talán Wodjanernél letehessem.

Isten tartsa meg éltedet s adjon állandóbb jó egészséget. Ajánlom magamat nagybecsü hajlandóságodba. Áldjon az ég

tisztelő barátod
Kossuth.

XVII.

Pest, April 30. 1844. (Kossuthnál tévesen 1843.)

Tisztelt Barátom!

Sietek April 23-kai becses soraidra egyikét szót válaszolni. Melegen köszönöm szíves részvéteket, mely helyzetem materialis oldalára nézve is mutatott aggodalmadban nyilatkozik. Engedd megnyugtatósdra mondanom, hogy e tekintetben aggodalomra nincs semmi ok; legalább nem annyi ok, hogy (mikint magadat kifejezed) az iránt kellene barátimnak aggódni, hogy és miként élhessek meg. — Erre megismerem, hogy baráti keblednek levelem azon kifejezése adhatott alkalmat, mellyben mondám, hogy sok egyéb emberi, polgári, baráti, fiui s testvéri gondjaimhoz, most még alkalmasint az élelmi gond is hozzá járuland. — De ezt én nem úgy értettem, hogy épen aggódjam, valljon elélek-e? mert én ha kezemet szabadon mozgathatom: kevés igényeim mellett elélek a jég hátán is; mert szükségemeit jövedelmemhez mérni tudom; s tán épen ezekért vagyok független és áruba nem vehető, mint független volnék,

ha millióim volnának. En csak úgy értettem a dolgot, hogy gondoskodnom kellend Januárban, hol vegyem a Februári költségeket; mert nem lesz oly bizonyos jövedelmem mint most, melyre csalatkozhatlanul számolhatok, — és ezt nevezém én élelmi gondnak; azonban hogy csak egészséges legyek, kiteremttem, a mire szükségem van; az iránt legkevésbbé sem aggódom. — Van egy kis jószágom is; kivonulok Tinnyére, falun kevés pénz kell a szerény háztartáshoz; mert sokat ad maga a gazdaság, mit városon drága pénzen veszünk. Egy pár ezer ftot pedig csak kidolgozom ezen felül egész év alatt. — E részben hát nincs ok aggodalomra.

A mit az *Erdélyi Híradó* iránt írsz; ¹⁾ az nincsen nehézség nélkül. Vezetését a lapnak el semmi esetre nem vállalhatnám; mert vezetni távolból nem lehet; egy-egy cikk írása még nem vezetés. Bizonyos öntudatos cél s iránynak szellemi egysége, melly az egész lapon végig ömöljék; ez a vezetés: ez távolból lehetetlen; én pedig Kolozsvárra nem megyek. Hátra volna tehát az, hogy az *Erdélyi Híradót* válaszsam organumomul, hogy kijelentsem, mikint én abban fogok jövendőre dolgozni. Ez lehetséges a távolból is; de kérdés, tanácsos-e hatáskörömre nézve olly organumot választanom, mely a magyarhoni dolgok ismeretére s így tán felfogására nézve is, nemcsak a középponttól, de a körtől is annyira távol esik. — Ez utóbbi azonban csak kérdés; ha látom, hogy a camarillának célja csakugyan az, hogy engem a *journalistica* mezejéről minden esetre leszorítson, teljeséggel nem mondom, hogy nem leszek hajlandó, ha itteni lapot nem lehetne, a *Híradót* is organumul választani; melly esetre aztán minden bizonynyal könnyű, elfogadható feltételeket szabnék a szerkesztőnek, miszerint kárát bizonyosan nem vallaná.

Kölcsey naplóját igen szívesen köszönöm. Minő gyönyörű szent egyszerűség. — Ugyan ki bírhatja az eredetit? mert ez annyira hibás másolat, hogy sok helyütt egész fejtörésbe kerül kitalálni, minő szót kell a hibásan írottnak vagy kihagyottnak helyébe tenni.

A kereskedelmi társaságra nézve azt méltóztatál írni, hogy négy részvényre jegyezzek be, hogy ha nem szükség az egészt egyszerre letenni. — Én tehát ezt megbizásnak veszem, mert nemcsak nem egyszerre, sőt igen könnyített módon történik alapszabályilag a befzetés. T. i. csak 4 év alatt fizetetik be az egész részvény; egy-egy évben csak 25 pcent; tehát egy részvénytől 125 ft.; az is két részletben, egyszer t. i. 15

¹⁾ Wesselényi Kossuthot a *Pesti Hírlap* helyett az *Erdélyi Híradó*-hoz kívánta vezérlő tagul beszerezni, melyet épen ekkor gr. Teleki Domokos és két Kemény gróf vettek meg.

pcent (75 ft.) másodszor 10 pcent (50 ft.) s a két fizetés közt legalább 3 hónapi időszaknak kell lenni.

A társaság gyűlése jövő vasárnap, május 5-ikén van. Én holnap reggel megyek Pozsonyba. — Tartsd meg nagybecsű szivességben; az ég áldását reád könyörgő tisztelődet s barátodat
Kossuth Lajost.

XVIII.

Pest, November 15-én 844.

Kedves Barátom!

Teleky László mondott be egy rakás nevet Erdélyből, kikhez aláírási ívek küldendők a védegyesülethezi csatlakozásra s aláírás gyűjtésre. Teljességgel nem tudok alkalmat, melylyel azokat csak Erdélybe küldhessem is, annál kevésbé egyenkint szétosztathassam. Bocsáss meg azért, hogy az érdeklött aláírási íveket, azokon kívül még egy rakást más alkalmas emberek számára hozzád mint igazgató választmányi taghoz küldeni bátorkodom. Minden aláírási ívhez legalább is két alapszabályi kivonat csatolandó, miből szinte elegendő példányt rekesztek ide.

Most megyei gyűléseink vannak. Első üres órám arra lesz szánva, hogy neked megírjam az országgyűlésről az igen sok közölni valót.

A magyar gazd. egyesület tagjai Téged óhajtanak elnökül választani. En magamra vállaltam, hogy megtudom, valljon barátaid egyesült kérelme magok s a hon érdekében reá bírhatandna-e azon áldozatra, hogy a telet Pesten töltsed? Segítsd kérlek, viselni terheinket s nyujts nekünk alkalmat, vakságod súlyát baráti részvétellel enyhíteni. Isten áldjon

tisztelő barátod

Kossuth.

(b. Wess. jegyz.: jött decz. 6., válasz Jan. 2. Csak az aláírás Kossuthé, a levél diktált.)

XIX.

Kossuth Lajos levele 1844. Pest. decz. 12. Ismeretlenhez.

Tekintetes Úr!

A Hirlapok szépeességi levelezőinek ügyetlen avatkozása nagyon boszont; s igen restellem, hogy a Ngos Grófnénak kellemetlen érzést okozni nem átallottak.

Esedezem, méltóztassék a nságos grófnéval ide rekesztett levelemet közleni, melyet Szepességre küldeni akarok. Méltóztassék parancsát kikérni: nincs-e ez ellen valami kifogása s nekem ő nsga rendeletével egyetemben az ide zárt levelet visszaküldeni.

Tisztelettel s nagyrabecsüléssel A Tekint. Urnak alá-
zatos szolgálja Kossuth Lajos. (Sajátkezű.)

XX.

Pest, február 15-ikén 1847.

Méltóságos Bátor!

A Magyar Kereskedelmi társaságnak jövő Martius 13-kán közgyűlése van; mellyben a társaság ügyvitele definitive organisáltatni, s igazgató választatni; és ha olly organisatió fogadtatnék fel, miszerint a címvezetés úgy, valamint az igazgató egyéb eljárásai is előző folytonos ellenőrségnek legyenek alávetve, eziránt is intézkedés tétetni fog.

Bizonyos tehát, hogy a Magyar Kereskedelmi társaságnak, mellyre — ha elfogultlan szemmel tekintjük — a kiállott catastropha daczára is nagyszerű s országos fontosságú hivatás várakozik — egész jövődjé nagy részben a helyes organisatiótól és szerencsés választástól függ. — E választásoknál pedig nemcsak arra kelletvén ügyelni, hogy alkalmas egyéniségre essenek, hanem arra is, hogy a választottak szíves jóindulattal viseltessenek a társaság iránt, és hogy a választást el is vállalják; nem tagadhatni, hogy a társaság azon részvényeseinek, kik ez ügy jövődjét szívükön viselik, a gyűlés előtt értekezniök szükséges, s a választást minden előleges eszmeösszpontosulás nélkül a véletlennek kitenni nem tanácsos. Lévén már alkalmunk az e részbeni mulasztás kártékonyosságát gyakorlatban is tapasztalnunk.

Bátorkodom annak okáért Mságodat a közügy és saját financiaális érdekünk tekintetéből is — tisztelettel megkérni, méltóztassék nemcsak a mart. 13-kán tartandó közgyűlésben részt venni, hanem egyszersmind Martius 12-kén délután 5 órakor magát Pesten az országútoni Kunewalder-házban az ellenzéki kör által e célra átengedett teremben tartandó előleges értekezésbe megalázni.

Azon esetre, ha körülményei Mságodat az említett közgyűlésbeni személyes megjelenésben akadályoznák, esedezem mégis, méltóztassék e fontos perczen részvétét s befolyását meg nem tagadni, sőt inkább valakit jogainak képviselőjére felhatalmazó levéllel megbízni, s képviselőjét utasítani, hogy a Mart. 12-kei előleges értekezésben is részt venni szíves legyen. — Mivel pedig egy személyben 10 voksnál többet egyesíteni az alapszabályok szerént nem lehet, azon esetre, ha képviselőjének választásában annak nem tudása miatt, hogy kik leendnek jelen, kik nem? felakadást tapasztalna, esedezem, méltóztassék felhatalmazó levelét valakinek, ki iránt bizalom-

mal viseltetik, alkalmas elhelyezés végett in bianco jó eleve Pestre felküldeni.

A ki különös tisztelettel s nagyrabecsüléssel vagyok
Méltóságodnak

alázatos szolgálja
Kossuth Lajos.

(Csak az aláírás Kossuthé. Wesselényi jegyzete: 110., jött Mart. 3. Vsz. 4.)

XXI.

Méltóságos Báró!

A Vukovár—Fiumei vasut előmunkálataira egyesült társág által kibocsátott aláírási ívek közül bátor valék a 191. számot részvény-gyűjtés végett a Méltóságos Báróhoz átküldeni, teljesen meg lévén győződve, hogy ezen nemzeti nagyszerű vállalatunk előmozdítására Méltóságod is közremunkálni, s minél több résztvevő társakat szerezni szíves leend.

Midőn most már a mérnöki előmunkálatok nagyobbára készen állanak: a megkivántatott költségek fedezhetése végett sürgős kötelességemnek ismerem evidentiába jönni az iránt: mi sikere lett légyen az országszerte köröztetett íveknek?

Minélfogva teljes bizodalommal kérem a méltóságos urat, hogy a fenn említett *számú ívet*, a netalán már begyűjtött pénzekkel egyetemben, biztos alkalom útján, legfeljebb f. évi október 1-ső hetéig nekem mindenesetre megküldeni, ha pedig az aláírt ajánlatokat eddigelé behajtani nem sikerült, azoknak is beszerzését, ideküldését, s majdan az ideiglenes részvény-jegyeknek (mellyek nyugtatványokul szolgálандanak) a részvényesek közti kiosztását magára vállalni méltóztassék.

Tisztelettel maradván

alázatos szolgálja

Pesten, September 16. 1847.

Kossuth Lajos,
társasági képviselő.

A levél nyomtatott, a két sor aláírás Kossuthé s ugyan-csak tőle e pár sor:

Tömérdek levéllel tartozom neked tisztelt Barátom. E hónap végeig reményilem rendezhetni dolgaimat, hogy sokat sokról írhatok. — Beteg is voltam többször több ízben; nyaviga még mindig vagyok. Azonban csak eltartok, míg lehet. Isten áldjon addig is.

Kossuth.

Alól: Mélt. b. Wesselényi Miklós úr ő Ngnak.

XXII.

Pozsony, 1847. Decemb. 23.

Tisztelt Barátom!

Közléseidet a Részek dolgában igen igen szívesen köszönöm, nagy hasznát fogom venni. — A karácsonyi szünet után azonnal megteszem e tárgyban indítványomat, hamarabb csak azért nem tevék, mert a verificationális választmány jelentését, s a mult országgyűlési perek kimeneteléről a personalis hivatalos tudósítását kellett bevárnom, hogy erélyes fellépésünknek diplomaticai alapja legyen. — Én e részben minden bünt egyenesen a kormány nyakába fogok háritani, magát propositionális törvényjavaslatát is, Isten és ember igazsága szerint kizsákmányolom, mert ha még volt volna adatra szükség, hogy a reincorporationak practikai akadályai nincsenek, a törvényjavaslat ezt megadja, ha volt volna adatra szükség, hogy a kormány a törvény teljesítésének köteleességét újabb tractatusokkal és sanctiókkal akarja kijátszani, a törvényjavaslat ezen adatot is megadja, s ha még volt volna adatra szükség, hogy a kormány a reincorporatio ellen par force ellenszenvet akar támasztani, a törvényjavaslat erre is adat. — Attól ne tarts, hogy mi a már sanctionált törvény végrehajtását, új tractatusoktól függeszteni engednők. — Ezt tenni nem fogjuk, hanem én saroknak szorítom e kérdésben a kormányt, mint még szorítva soha nem volt, s vagy meg lesz a reincorporatio kis idő alatt, vagy Ulászló VI. Decr. 7. és 8. cikkelye alapján látni fog a világ jeleneteket, minőket régen látott. Én barátom, nervosussá leszek, ha a Részekre gondolok. Ennyi gyávaságot, ennyi botrányt, és bünt gyomrom láz nélkül nem bírhat meg. — Alkalmasint a Nádor intermediatióját is ki fogom kérni, van okom reá, hogy ezt jónak lássam. — Teendő indítványomat e napokban írásba foglalom s leküldöm Neked. — Hogy a RR. táblája minden szavamat magáévá teendi, bizonyos vagyok, mert pártunk compact egységben áll, s a miben előlegesen tanácskozva megállapodunk, a mellett megáll, mint a kőszirt. — Igaz, hogy utasításokat is felvéve, az oppositio csak 21 vokst számít, melly minden kérdésben együtt áll, de többje a kormánynak sincs, s mi ezeken felül van, az határoz és inkább velünk tart, részint mert mi a kétséges elemek felhasználásához jobban értünk, részint mert individualitás tekintetében az oppositio 55 követje van, s a kormánynak csak 45. — Kezedbe adtam ezekkel kulcsát azon csak 3 holnap előtt is, még tán senki által nem reményelt jelenetnek, hogy 3 éves kreishauptmánkodás daczára a KK. és RR. terében mi vagyunk a gazdák, — s vagy eszközlünk jót e szegény hazának a reformok útján, vagy megkergetjük a kormányt, mint

az úzótt vadat, míg összerogyik. — Kár, hogy tellyességgel lehetetlen megírnom a közélet belső történeteit. — Az utóbbi három év a magyar közélet olly historiájára nyujtana anyagot, minővel ekkorig még nem birunk, de hiába, a pihenés nélküli örökös cselekvés memoirok irásával össze nem fér. — Talán majd egykor, ha pihenni megyek, ha ugyan ez országgyűlés alatt a föld alá nem dugnak, mire nagy kilátásom van, mert egészségem nem ér egy fapótrát, s mondhatom, csak azért élek, mert nincs időm meghalni.

Hanem a Részekre nézve még egy dologgal rajtunk mondhatlan segíthetnél. — Én felállítottam azon thesist, hogy a kinek ez országgyűlésen részt venni joga van, annak részvéte a kir. meghívástól vagy meg nem hívástól nem lehet feltételezve. — Thesisemet a kormányrésztől is senki sem merte ellenezni. Eszközölni fogom, midőn a Részek iránt indítványt teendek, hogy ez különösen Kővárra, s a Részekbeli mágnásokra nézve, formális határozatba is menjen. — Kővár nincs meghíva, de ha jól tudom, választott követeket. Az Istenért eszközöld, hogy ezek mihamarább vidékők credentionálisával ellátva, Pozsonyban megjelenjenek. — Mindennel, a mi ember előtt szent, — jót állok, hogy el fognak fogadtatni, s megjelenésök napján követi széket ülnek, és voksolnak. — Hogy megjelenjenek, ebben mondhatlan érdek fekszik. — Ha itt lesznek, a reincorporatio ki nem maradhat, s ha itt lesznek, Kővár törvényhatósági állása, s országgyűlési képviselte biztosítva van, mert a mely hatóság egyszer követi széket ül, azt onnan a Sátán sem veti ki, de a ki benn nincs, az meglehet, hogy be sem jó. Sapienti pauca. — A kővári követek, ha önmegyéjük, ha a részek, ha a haza ügye szivükön fekszik, ne jőjjenek, hanem repüljenek, s eljövén, hozzánk csatlakozzanak. — Mit várhat Kővár a kormánytól, láthatja a propositiókból. Jövendője vagy általunk s velünk van, vagy nincs. — Ha nem gazdag emberek, ha pénzők nincs, s diurnumot rögtön nem kaphatnak, ne gondoljanak vele, ha kell, megosztom velök csekély vagyonomat, — szükölködni nem fogjuk hagyni. — És »kommt Zeit, kommt Rath«, — csak jőjjenek. — Te pedig, tisztelt Barátom, vedd elé törhetlen erélyedet, mert ekkor tudom, hogyha lehetetlen, a mire kérek, — postafordultával azt fogod írni, hogy meglesz; — ha pedig lehetséges, azt fogod írni, — megvan.

Hát néhány jó mágnás a partiumból nem jöhetne fel?

Köztünk legyen mondva a Szathmári: Kende velleitásokat érez magában az ellenzékhez szegődni. — Irt haza fiainak, hogy az utasítások körül illy szellemben működjenek. (A cancellári csillag leszálló félben van: elfordulnak tőle

hivei.) Károlyi György, mint tudod, kivívta az egri nevet, Szathmárban befolyása nem lesz többé ellenünk, sőt azt hiszem, velünk. Irjál, kérlek, Eötvös Miskának egy pár szót. Ne maradjon hátra Szathmár, Honthnak és Árvának mögötte, mellyek hiszem, egy pár hét alatt mieink lesznek. S most áldjon az ég, hived

Kossuth Lajos.

XXIII.

Tisztelt Barátom!

Egy fárasztó kerületi ülésből, rövid ebéd után, egy — még fárasztóbb választmányi ülés munkája végeztével, szegény beteg nőm ágyánál virasztva írok egy pár sort, nem azért, hogy tudósítsalak a leélt napoknak nehéz küzdelmeiről, aggodalmimról, gondjaimról, hanem csak hogy bocsánatodat kérjem azért, hogy nem írok.

Reám ez évben Isten súlyos keze mondhatlanul megnehezedett. Nem képzeled, mennyi szerencsétlenség ért uj év óta, — és milly helyzetben ért? midőn a haza gondjainak nagy része, az országgyűlés menetének felelőssége jobbadán vállaimon fekszik! Es a balga emberek ezt dicsőségnek nevezik! vannak, kik még irigyelnek is — míg én görcsösen vonaglom éltem köz és magány súlya alatt, s az ő ugynevezett dicsőségüket, még egy pár életév reá toldásával is örvendőv adnám oda egy nyugodt óráért. — Azonban hagyjuk ezt; én majd csak húzom az igát, míg bírom. — De ne volnék csak olly balga, hogy ezt a szegény hazát olly mondhatlanul szeretem; — beh oda dobnám nekik e dicsőség kínjait — melyet egy favágó becsületes álmaért marokkal adnék cserébe.

Ha Isten egyszer egy nyugodt perczczel megáld, megírom neked az országgyűlés titkosabb történeteit. — Borzasztók azok. De hiszen te tudod, hogy a haza sorsának ebédjét nem a nyilvános ülésekben főzik. — Ott csak tálalnak, s megesszik a tálaltat s ha néha egy kissé el van sózva, azt vélik: a szakács hibázott, s nem tudják, hogy a praefidens tudatlanság, az arrogans irigység, a becsületes szándoku ügyetlenség, a gonosz ármány, a titokban ólalkodó cselszövény s az áruló apostasia hát megett marokkal szórták étkeinkbe a keserű sót. — S aztán készíts jó étket, ha tudsz. — Ej! barátom, beh nehéz sorom van! beh keserves kenyér ez az enyim!

Most legközelebb is — elkezdtek az alkut a Kreishauptmann system miatt — hátunk mögött. — Két három becsületes embert addig ámítottak, míg megigérték odaadni árnyékért a falatot — s feladni szent ügyünk igazságos fegyverét. —

Aztán jött három négy apostata, s ama jó emberek azon vet-
ték észre magokat, hogy a szegény hazára ugyancsak reá van
terítve a vizes pokrócz. — De megmentettük, Istennek hála —
óriási erőködéssel, de megmentettük. — Ominosus historia.
Majd elmondom egyszer, — de most nem bírom, — félszemem
s lelkem egészen kedves betegem mozdulatin csügg. — Csak
házi boldogságomban ne bántana a fatum; — a polgár elég
terhet visel, az ember megérdemelne egy kis kiméletet a gond-
viseléstől.

A Részek ügye, hidd el nekem, körülmény szerint úgy van
a legjobban, a mint tevének; — vagy így vagy sehogysem, erős
meggyőződésem. — Három nap előtt ezt mondá a Nádor,
tetszik vagy nem tetszik B. Jósikának, meg kell lenni a visz-
szacsatolásnak még ez országgyűlés alatt. — A király tekin-
tetét nem lehet compromittálni. — Meg kell lenni. Meglesz.
— Tudod, én nem vagyok optimista, elég módos volt kiáb-
rándulni. De én szavának biztosítékát a körülményekben talá-
lom. — Kérdé: mi lesz jobb: valljon azon feleletet: hogy
királyi szóval biztosít, miszerint a visszacsatolás országgyűlés
folytán *mindenesetre múlhatatlanul* meglesz, s azért csak tár-
gyalják a RR. a propositionális javaslatokat, mert meglesz
irántuk az egyezés, vagy — nem lesz, a törvény minden esetre
végrehajtatik; kérdé, mondom: ő adja-e ezen feleletet az inter-
mediatio elvállalása előtt; vagy a király nevében intermediatio
után? — Válaszolni akartam, de kért, ne tegyem, gondolkoz-
zam, felmegy Bécsbe, orientálja magát, egy hét múlva majd
hivatni fog. — Vederemo. — Ne félj, egyszerű eszem józan
tapintata nem veszti el velem a kengyelt; — a becsületes
szív felér tacticában egy fél mindentudással.

Mulatságul mégis küldöm az izenetet. — Így láttam
jónak. — A fő RR. még nem tárgyalták.

Ugyan excellentiás barátodat, a mosonyi követet, nem
volna kedved installálni Madagascarban császárnak? Hidd el
nekem, nagyon derék ember lehetne ott, vagy akár a chinai
thronuson, melyet neki szívemből ohajtok. — Itt ugyan sok
bajt csinál. Nem a mosonyi széken, tőszomszédomban, de szál-
lásán. — Ütné meg a mennykő diplomatiájának tekervényes
utjait. — Mindig csak szakadáson dolgozik, — pártocska —
centrum, ez rögeszméje. És tudod, vannak gyenge emberek,
kik dicsőségüknek tartják horgán akadni. És senkisémm hor-
goztatja fel magát nagyobb készséggel, mint — — Tarnóczy.
NB. ez nálunk még csak nem is ujság. Tarnóczy már 8 év
óta megugrott, de mivel utasítása ellenzéki s társa talpig
becsületes ember, most a párton kívüli állást affectálja. —
Auch gut.

Keresztfiad pogány egy kölyök, csak úgy bugyog az ész belőle, nem győzöm elzárni előle a tudományt, a mellett izmos mint Toldy (de nem Schedel-Toldy) Miklós fattyu korában. De furcsa ember vagy — te édes jó Miklósom; minő diplomate kicombinárod az ajándék sorát. Tehát fiamnak lova is volt, el is adták, 1000 pftot is kapott érte s ezt mind hire — tudta nélkül. — Értem. — Köszönöm gyöngédséged indulatát. Ugy látom, nagyon ismersz s azért lettél irányomban olyan nagy diplomata. Mit tehetek? megadom magamat s ha már csakugyan nekem kell de jure rendelkeznem: arra kérlek, tedd el kötelezvényedet irományaid közzé, tisztelt Barátom! s ha csakugyan par force fizetni akarsz keresztfiadnak, fizetgesd a kamatot időnkint a hozzád legközelebb fekvő takarékpénztárba — hadd nőjjön, míg majd a fiu is nől s megéri, hogy egy kis europai utazásban megszerezze rajta a legbecsesb kincsét, — a tapasztalást. — Nálam pénze veszélyben forogna; mert egy az, nem hiszem, hogy a csődöt kikerüljem (már 3¹/₂ éve, hogy nem foglalatoskodom a jövedelemért dolgozás profanus gondjaival, ellenben egyesületek alapítására kiszórtam véres verejtékkel szerzett 12,000 pftot), más az, hogy a bécsi financia minden órán egy új statusbanquerott körül jár s ezt tán a ti takarékpénztáraitok kevésbé sinlendik meg. Procul a Jove, procul a fulmine.

Tetszik a hetilapi czikk? — Örvendek, nem én írtam; de azon vámügyi értekezésemből van kiírva, melyet a védegyelet egyik közgyűlésén tartottam, s melyet per extensum feltalálhatsz »*Magyar szózatok*« című munkácskánkban. Ezt és az ellenzéki kör most megjelent *Ellenörét* ajánlom figyelmedbe. Furcsa dolgokat firkáltunk össze belé.

És most isten áldjon, tisztelt barátom! Lásd, szinte neki derültem, hogy veled csevegheték a távolból, — de éjfél után két óra, a roskadozó test megkívánja a természet adóját. Szemem csak úgy hányja a kék pengőkarikákat maga körül. Még egyszer áldjon az ég, —

hived
Kossuth Lajos.

Pozsony, febr. 17. 1848.

Közli: FERENCZI ZOLTÁN.